

Initiativärende. Kritik mot Statens institutionsstyrelsens LVM-hem Runnagården och Renforsen för hemmens tidigare hantering av vykort som misstänkts vara "preparerade" med narkotika

Beslutet i korthet: Vid inspektion av två LVM-hem uppmärksammade JO att hemmen vid den tidpunkten hade rutiner som innebar att vykort till de intagna togs om hand om vykortet misstänktes vara "preparerade" med narkotika och att de lämnades till den enskilde när han eller hon skrevs ut från hemmet. Rutinerna har numera ändrats.

JO anser att om en försändelse, dvs. papperet, är preparerat med narkotika ska försändelsen hanteras som narkotika. Den ska alltså tas om hand och förstöras.

Den som lämnar ut ett vykort som är preparerat med narkotika till någon kan göra sig skyldig till brott enligt narkotikalagstiftningen. Att lämna ett sådant vykort till den enskilde riskerar dessutom att motverka resultatet av den genomförda vården. JO är därför kritisk till hur LVM-hemmen tidigare hanterade vykortet.

Initiativet

JO inspekterade LVM-hemmet Runnagården den 18–19 mars 2014 (JO:s dnr 1309-2014). Den 14–15 oktober 2014 inspekterades LVM-hemmet Renforsen (JO:s dnr 5530-2014).

I protokollet från den sistnämnda inspektionen antecknades bl.a. följande under rubriken Kontakt med omvärlden:

Ledningen uppgav att vykort som misstänks vara preparerade omhändertas och en kopia lämnas till den intagne. När den intagne lämnar hemmet lämnas originalet tillbaka. [...].

Vid samtal med personal kom det fram att rutinen på kvinnoavdelningen är att alla brev öppnas tillsammans med personal. Personalen behåller kuverten efter att de öppnats. Vid misstanke om att ett vykort kan vara preparerat behålls detta och den intagna får en kopia på vykortet.

Liknande noteringar gjordes i protokollet från inspektionen av Runnagården. Där citerades även delar av hemmets lokala anvisningar för kontroll av försändelse daterade den 18 november 2011:

Om försändelsen är ett brev och det finns misstanke om att papperet är preparerat med något otillåtet kan avdelningsföreståndaren besluta att en kopia av brevet lämnas ut till patienten (enl. juridikstaben HK, dec.-2005). Originalet läggs i ett

kuvert som klistras igen och återlämnas till patienten när denne lämnar institutionen.

Med hänvisning till det som hade antecknats i protokollet begärde JO att Statens institutionsstyrelse (SiS) skulle yttra sig över förutsättningarna för ett LVM-hem att omhänderta ett vykort i original och överlämna kortet till den intagne när LVM-vården avslutas.

Utredning

I ett yttrande anförde SiS i huvudsak följande:

Utredning

SiS har, med anledning av JO:s begäran om yttrande, inhämtat synpunkter från Runnagårdens och Renforsens institutionschefer.

SiS yttrande

Runnagårdens synpunkter

Institutionschefen har angett bl.a. följande.

Runnagården tillämpar, enligt sina lokala anvisningar, en individuell bedömning av om kontroll av försändelse ska ske. Avsikten är inte att varje försändelse rutinmässigt ska kontrolleras. En anledning att granska ett vykort kan vara att det misstänks innehålla narkotika eller något annat som klienten inte får inneha. Vid misstanke om att ett vykort är preparerat så fattas beslut om att omhänderta vykortet och sedan förstöra det. Runnagården har efter JO:s besök gått igenom institutionens lokala riktlinjer och förtydligat dessa så att det nu anges att original som är preparerade med något otillåtet ska förstöras.

Det har hänt att klienter, när personalen visar vykortet, ”slänger sig över” sina vykort och äter upp dem. Klienterna vet att vykortet är preparerade, men det vet inte personalen. Det är förenat med en arbetsmiljöfara att låta personal visa klienter preparerade vykort.

Renforsens synpunkter

Institutionschefen har angett bl.a. följande.

Renforsen ser att det finns ett behov av att ha möjlighet att omhänderta vykort och brev i de fall institutionen misstänker att de är preparerade med droger. Det går inte att ”bara” omhänderta en eventuell drog, eftersom drogen i vissa fall är indränkt i pappret, utan då finns behov att omhänderta t.ex. vykort, brev eller kuvert. När institutionen beslutar att omhänderta vykort kopieras det så att klienterna har tillgång till att läsa det som skrivits.

Renforsen måste säkerställa att det inte kommer in droger på institutionen för klienternas säkerhet. Samtidigt måste Renforsen se över hur kontrollen av försändelse går till. Det ska göras en bedömning i varje enskilt fall, både när det gäller misstanke om att ett vykort kan innehålla droger och att omhänderta detsamma. Renforsen har efter JO:s besök ändrat rutinerna gällande omhändertagna vykort så att det är tydligt att original som omhändertas på grund av att de är preparerade med narkotika ska förstöras.

SiS bedömning

Enligt 35 § LVM får försändelser till den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn kontrolleras om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 § LVM får egendomen omhändertas. I uppräknningen av den egendom som inte får innehas enligt 31 § LVM anges bl.a. alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och sådana varor som omfattas

av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Har bl.a. narkotika omhändertagits enligt 31 § LVM ska SiS enligt 36 § LVM låta förstöra egendomen.

Bestämmelserna om kontroll av försändelse, omhändertagande av egendom och förstörande av egendom syftar bl.a. till att hålla berusningsmedel utanför SiS institutioner.

SiS anser att myndigheten har möjlighet att omhänderta och förstöra vykort som misstänks vara preparerade med droger. Det aktuella förfarandet, att vykortet i original kopieras, omhändertas och förstörs samt att kopian överlämnas till klienten, får anses vara en godtagbar åtgärd när vykort misstänks vara preparerade. Klienten fräntas inte sin rätt att kommunicera med omvärlden eftersom det intellektuella innehållet lämnas vidare till klienten (jfr. JO dnr 3284-2003). En bedömning av om det finns grundad anledning att misstänka att vykortet är preparerat måste emellertid göras i varje enskilt fall. SiS får, precis som vid all annan kontroll av försändelser, dock inte ta del av det intellektuella innehållet i vykortet. Skyddet för meddelanden som överförs i en öppen försändelse blir dock av naturliga skäl begränsat (jfr. JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 330).

Både Runnagården och Renforsen har, som ovan framkommit, förtydligat sina lokala ordningsregler på så sätt att brev och vykort i original som omhändertas på grund av att de är preparerade med t.ex. narkotika ska förstöras.

Rättslig reglering

Den som tvångsvårdas i ett LVM-hem, dvs. ett hem som är särskilt avsett att ge vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), får bl.a. inte inneha narkotika, injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han eller hon får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas ska den omhändertas (31 § LVM).

LVM-hemmet får kontrollera försändelser till den som tvångsvårdas i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn om det behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en försändelse till en intagen innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 § LVM får egendomen omhändertas (35 § LVM).

Har egendom omhändertagits med stöd av 31 § eller 35 § LVM ska SiS enligt 36 § LVM låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Bedömning

LVM-hemmets möjlighet att kontrollera en försändelse till någon som är intagen i ett LVM-hem syftar till att hålla bl.a. narkotika utanför hemmet. Om en försändelse till en intagen innehåller narkotika får narkotikan tas om hand. Om själva försändelsen, dvs. papperet, är ”preparerat” med narkotika ska, enligt min mening, försändelsen hanteras som om den utgör narkotika. Då ska alltså hemmet ta hand om och låta förstöra försändelsen.

Enligt vad som antecknades i protokollen från inspektionerna av LVM-hemmen Runnagården och Renforsen har det förekommit att vykort som kan ha varit ”preparerade” med narkotika har lämnats till den enskilde när LVM-vården avslutats. Uppgifterna i protokollen har inte tillbakavisats i SiS:s remissyttrande och jag utgår därför från att hemmen har hanterat vykorten på det sätt som har antecknats. I vart fall när det gällde Runnagården tycks detta för övrigt ha skett med stöd av hemmets lokala anvisningar från november 2011.

Om en tjänsteman vid LVM-hemmet lämnar ett vykort som är preparerat med narkotika till någon kan han eller hon göra sig skyldig till brott enligt narkotikastrafflagen (1968:64). Att lämna ett sådant vykort till den enskilde riskerar dessutom att motverka resultatet av den genomförda vården. Jag är därför kritisk till hur LVM-hemmen tidigare har hanterat vykorten.

SiS har uppgett att de båda LVM-hemmen numera har en tydlig rutin som innebär att vykort eller andra försändelser som LVM-hemmet misstänker är preparerade med narkotika ska omhändertas och förstöras. Eftersom den intagne får en kopia av försändelserna anser SiS att rutinen inte innebär någon inskränkning i den enskildes möjlighet att ha kontakt med anhöriga och vänner.

Det saknas uttryckligt lagstöd för att låta förstöra ett vykort som misstänks vara preparerat med narkotika. Bestämmelsen i 36 § LVM förutsätter nämligen att den beslagtagna egendomen är narkotika. Jag är medveten om de hanteringsproblem som detta kan medföra. I betänkandet Barn och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71) föreslås en bestämmelse som motsvarar den i 36 § LVM. Jag berör de frågor som väckts i detta ärende i mitt yttrande över betänkandet och går därför inte här in närmare på saken.

Jag översänder en kopia av detta beslut till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) för kännedom.

Med den kritik som uttalats ovan avslutas ärendet.